

Голові разової спеціалізованої ради з
присудження ступеня доктора філософії
у Кам'янець-Подільському
національному університеті
імені Івана Огієнка
доктору педагогічних наук, професору
Бахмат Наталії Валеріївни

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
завідувача відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України

Чеботарьової Олени Валентинівни

на дисертаційну роботу **Матвійчук Ірини Ігорівни**
«Особливості використання робочого зошита з географії як засобу корекції
розвитку старшокласників з інтелектуальними порушеннями»,
подану до захисту у разову спеціалізовану раду
у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»

Сучасна педагогічна наука загалом, а спеціальна педагогіка й спеціальна освіта, зокрема потребують постійного теоретичного та практичного удосконалення й матеріально-технічного збагачення, особливо в аспекті розвитку інтелектуальних здібностей школярів. У цьому напрямі важливим є пошук і впровадження нових підходів, теорій, методів і прийомів для здійснення ефективної освітньої діяльності з учнями, які мають інтелектуальні порушення.

Актуальне, теоретично обґрунтоване й практично обумовлене комплексне вирішення проблеми розвитку розумових операцій в учнів старшої школи запропонувала Матвійчук Ірина Ігорівна.

Актуальність теми дисертаційної роботи. Безпосередня залежність рівня успішності школярів спеціальної школи від рівня розвитку у них розумових операцій, необхідність розширення корекційних можливостей

педагогів і батьків у класній, домашній і позакласній роботі неодмінно надає роботі дисертантки актуальності. Крім того, незаперечна роль географії у розвитку пізнавальної активності дітей різного віку, корекційний потенціал цієї дисципліни допомагають активізувати розумові операції, що є підґрунтям для абстрактного та конкретного мислення школярів з інтелектуальними порушеннями.

Дисертаційна робота Матвійчук І.І. узгоджується з потребами сьогодення, а саме необхідністю оновити зміст і засоби навчання в спеціальній школі. Відповідно, дисертантка пропонує оригінальний засіб навчання географії – робочий зошит з друкованою основою, що дозволяє опанувати навчальним матеріалом учням з різним рівнем інтелектуального розвитку.

На особливу увагу заслуговує створена й реалізована дисертанткою комплексна методика, спрямована на встановлення впливу робочого зошита з географії на розвиток розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями. Оригінальність і дієвість запропонованої Іриною Ігорівною методики досягається завдяки залученню нею значної методологічної та теоретичної бази, створеної вітчизняними та зарубіжними вченими в галузях загальної психології, педагогіки та спеціальної педагогіки.

Зв'язок програми з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації відповідає науковій темі кафедри спеціальної та інклюзивної освіти: «Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в спеціальній та інклюзивній освіті» (номер державної реєстрації 0122U000520). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол №9 від 25 жовтня 2018 року. Затверджено Науковою Радою з координації (протокол № 1 від 29.01.2019р.).

Наукову новизну одержаних результатів вбачаємо у встановленні рівня розвитку розумових операцій в учнів 9-го класу з інтелектуальними порушеннями на географічному матеріалі. Новим також є розроблення, обґрунтування та апробація змісту друкованого робочого зошита з географії та методики його впровадження в освітній процес в умовах спеціальної школи з метою посилення розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями. Також уперше у поданій роботі доведено корекційний вплив робочого зошита з географії з друкованою основою на розумові операції старшокласників із інтелектуальними порушеннями. Вивчення ефективності розробленого робочого зошита з географії під час дистанційного навчання та самостійної роботи є ще одним оригінальним внеском авторки. Зокрема новим результатом дослідження є розроблення та апробація інтерактивних

вправ для учнів з інтелектуальними порушеннями, що передбачають залучення інформаційних технологій і підвищення мотивації учнів з інтелектуальними порушеннями. Вміння уточнити та практично довести твердження Нової української школи про єдність забезпечення якісного процесу вивчення географії, рівня професійної підготовки педагогів в умовах спеціальної школи, постійного використання міжпредметних зв'язків на уроках географії, а також співпраці батьків учнів з інтелектуальними порушеннями вважаємо оригінальним внеском дисертантки. На увагу заслуговує й те, що у роботі розвинуто використання інформаційно-комунікативних засобів на уроках географії з учнями з інтелектуальними порушеннями.

Наукове та практичне значення роботи полягає у тому, що у ній запропоновано методику дослідження динаміки розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями на географічному матеріалі, з цією метою запроваджено друкований робочий зошит з географії, який вміщує практичні роботи, контурні карти, навчальні атласи та інтерактивні вправи. У перспективі результати наукового дослідження можуть мати широке застосування: педагогами й батьками, а також у підготовці здобувачів закладів вищої та післядипломної освіти. Практичне значення виконаного дисертаційного дослідження зростає завдяки впровадженню та апробації його результатів у освітній процес спеціальних навчальних закладів.

Свідченням оригінальності, самостійності та високого рівня науковості виконаної дисертації є її **апробація** на Міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також **публікація** результатів дослідження у 23 наукових працях, із них: 6 статей (з яких 5 одноосібно) опубліковано у наукових фахових виданнях України; 17 статей апробаційного характеру.

На значний ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дисертаційної роботи вказує зібраний та проаналізований авторкою теоретичний матеріал, правильно підібрані теоретичні, емпіричні та статистичні (метод математичної статистики (t-критерій Стьюдента) методи дослідження, що стали належною базою для вирішення поставлених завдань.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення. Дисертаційне дослідження загальним обсягом 359 сторінок (з них 170 сторінок основного тексту) складається з вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (161 позиція, із них 29 – іноземними мовами) та додачків, які демонструють практичну реалізацію отриманих результатів. Вступ уміщує всі структурні компоненти, які передбачені таким типом робіт,

і відповідають темі дослідження: мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічну та теоретичну основу дослідження, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів.

Авторка викладає зміст дисертації із дотриманням належного наукового стилю, який у першому розділі відзначається лаконічністю та чіткістю, а у другому та третьому практичних розділах набуває глибини та детальності, що позитивно позначається на викладенні результатів дослідження.

У першому розділі викладено результати теоретичних основ дослідження. Зокрема, широко обґрунтовано необхідність вивчення розумового розвитку учнів, що належить до завдань концепції Нової української школи (п. 1.1.). Уміло враховано усі компоненти формули ПУШ, компетентнісний підхід, який передбачає формування різних когнітивних умінь, а саме аналізу та синтезу, встановлення відношень між об'єктами, оцінювання подій тощо. У п. 1.1. також деталізується зміст когнітивних процесів і розумових операцій. Викладено сутність терміну «інтелектуальні порушення» та розкрито особливості розвитку розумових операцій і їхньої корекції в учнів з інтелектуальними порушеннями, що залежить від обраних методів, прийомів і засобів навчання (п. 1.2.). Досліджено забезпечення корекції розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках географії (п. 1.3.). Вказується на те, що всі види освітньої діяльності на географічному матеріалі сприяють удосконаленню процесів пізнання, особливо просторових уявлень школярів, завдяки інтегративному потенціалу навчального предмета та різноманіттю засобів навчання. Вивчено навчально-методичний комплекс з географії для закладів загальної середньої освіти, що дозволяє вирішувати корекційно-розвиткові завдання, зокрема під час виконання практичних робіт.

У другому розділі представлено процедуру здійснення (п. 2.1.) та результати (п. 2.2.) констатувального експерименту, як основи методики дослідження рівня розвитку розумових операцій у старшокласників. З метою оцінювання розумових операцій в учнів з інтелектуальними порушеннями та ефективності робочого зошита на друкованій основі було застосовано певні методики, як-то «Анаграми», «Протилежності», а також анкетування вчителів. Запроваджені методики вказали на низький рівень розвитку ментальних механізмів в учнів з інтелектуальними порушеннями. Досліджено, що почасти незадовільний стан календарно-тематичного планування й невизнання його важливості педагогами обумовлює низьку якість розвитку ментальних механізмів у старшокласників. Простежено, що зошит з географії з друкованою основою здатний підвищити мотивацію учнів до вивчення предмета. Встановлено, що батьки знаходяться на низькому рівні

обізнаності про корекційну роль уроків географії та про рівень розвитку розумових операцій у їхніх дітей. Виявлено, що педагоги потребують сучасних, якісних, компактних засобів навчання географії, а тому позитивно оцінюють появу друкованого робочого зошита з географії.

У третьому розділі розкривається зміст та організація формувального експерименту, покликаною апробувати ефективність впровадженого робочого зошита з географії (п. 3.1.). Детально представлено дидактичне підґрунтя для запровадження нового засобу навчання з географії. Продемонстровано відповідність зошита принципам послідовності, наочності, індивідуального рівня розвитку розумових операцій в учнів, інформаційної технологізації навчального процесу. Викладено умови запровадження друкованого робочого зошита з географії, а також вимоги, спрямовані на реалізацію корекційно-розвиткових цілей навчального засобу. Важливим для розвитку розумових здібностей учнів з інтелектуальними порушеннями є здійснений у робочому зошиті розподіл завдань за рівнями складності. Детально описано практичні роботи з контурною картою, завдання для самостійної та домашньої роботи. Доцільним є запропонований у дисертації супровід педагогів у використанні друкованого зошита у формі методичних семінарів. Цінною для сучасних освітніх викликів є можливість використання зошита з географії у дистанційному навчанні. Викладено результати формувального експерименту в експериментальній і контрольній групах (п. 3.3.). Рівень розумових операцій в експериментальній групі продемонстрував позитивну динаміку їхнього розвитку, а також зростання мотивації унаслідок використання друкованого робочого зошита з географії. Представлені у роботі результати формувального експерименту підтверджують дієвість робочого зошита з географії для учнів з інтелектуальними порушеннями.

Зміст розділів дисертації включає графічний супровід у вигляді таблиць, діаграм, гістограм і рисунків, які унаочнюють кількісні та якісні результати дослідження. За допомогою онлайн-сервісу «Unicheck» було виявлено високий рівень унікальності дисертаційної роботи (85,6%), що підтверджує оригінальність дослідження. Повний аналіз дисертації І.І. Матвійчук засвідчує виконання усіх завдань, які підпорядковуються поставленій меті.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Незважаючи на високу якість виконаної дисертаційної роботи, вартими уваги є окремі зауваження, що виникли в процесі рецензування роботи та вимагають уточнень та пояснень.

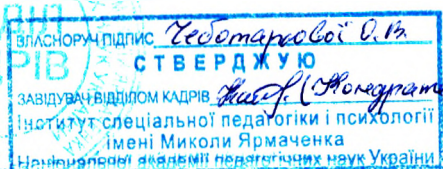
1. Очевидно, що робочий зошит з географії з друкованою основою покликаний покращити якість навчання старшокласників із інтелектуальними порушеннями. У зв'язку з цим, хотілося б дізнатися більше, у чому полягає «корекційний складник» (с. 122), «зручність і відповідність методичним вимогам» (с. 123) розробленого друкованого робочого зошита з географії.
2. Варто виразніше розкрити переваги впровадженого Вами друкованого робочого зошита з географії у дистанційному навчанні, а також уточнити функції інтерактивних вправ у цьому форматі.
3. На нашу думку, робота тільки б виграла, якби було представлено методичні рекомендації для вчителів щодо використання робочого зошита з географії у дистанційному форматі.
4. Робота написана грамотною науковою мовою, проте помітними є окремі помилкові слововживання, пунктуаційні та стилістичні огріхи, які безумовно не впливають на сутність та зміст дослідження.

Проте, зазначені зауваження та рекомендації ні в якому разі не применшують наукову цінність отриманих результатів дослідження, а лише вказують на його оригінальність, широту та можливі перспективи.

Усе вище зазначене дає підстави для **висновку**, що дисертаційна робота «Особливості використання робочого зошита з географії як засобу корекції розвитку старшокласників з інтелектуальними порушеннями» є завершеною, самостійною науковою працею, яка має новизну та практичне значення, що є вагомим внеском у спеціальну освіту. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, а тому Матвійчук Ірина Ігорівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 016 «Спеціальна освіта».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
завідувач відділу освіти дітей
з порушеннями інтелектуального розвитку
Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України

Чеботарьова О.В.
Жидко (Матвійчук Ірина Ігорівна)
Олена ЧЕБОТАРЬОВА